

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΙΔΡΥΤΗΣ : ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ — ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1953

ΑΝΕΚΔΟΤΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ

Ο ΣΟΛΟΜΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΚΑΘΗΓΗΤΑΙ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

Τις 30 Μαΐου τοῦ 1902 ἀποκαλύφθηκε στὴ Ζάκυνθο ὁ ἀνδριάντας τοῦ Δ. Σολωμοῦ, ἔργο τοῦ γλύπτη Γ. Βροῦτου. Στὰ ἀποκαλυπτήρια παρευρέθηκε καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Θεοτόκης. Τις ἐντυπώσεις του ἀπὸ τὴ Ζάκυνθο, μαζὺ μὲ κάποιες σκέψεις γιὰ τὴ γλῶσσα, γιὰ τοὺς καθαρολόγους Καθηγητὲς τοῦ Πανεπιστημίου καὶ γιὰ τὴ θέση τοῦ Σολωμοῦ στὰ Ἑλληνικὰ Γράμματα, τὶς διατύπωσε σ' ἓνα τοῦ ἀρθρο, πού γράφτηκε στοὺς «Κρασαδες τὴν 25 Ἰουνίου 1902». Γιὰ ποῦ τὸ προῆρξε τὸ ἄρθρο αὐτὸ ὁ Θεοτόκης, δὲν στάθηκε δυνατὸ νὰ τὸ ἐξακριβώσουμε. Ἐπειδὴ ὅμως ἀπὸ μῆνες ἀργότερα—17 Αὐγούστου 1902—δημοσίευε στὴ «Neue Freie Presse» τῆς Βιέννης ἓνα ἄλλο ἄρθρο γιὰ τὸ Σολωμό, ὅπου σὲ γενικὲς γραμμὲς ἔδινε τὴν ἐξέλιξη τῆς ἐλληνικῆς γλῶσσας καὶ πρόβλεπε τὴ δημοτικὴ σὰν τὴ μόνη γνήσια γλῶσσα τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ, δὲ θάταν παρακινδυνευμένη ἢ ὑπόθεση διὰ τὸ ἄρθρο τῆς 25 Ἰουνίου στάθηκε ὁ πυρήνας γιὰ τὸ ἄρθρο στὴ βιεννέζικη ἐφημερίδα. Ὅπως ὅμως κι' ἂν ἔχει τὸ πρᾶγμα, τὸ ἄρθρο «Ὁ Σολωμὸς καὶ οἱ Καθηγητὲς τοῦ Πανεπιστημίου» πού βρέθηκε τελευταῖα στὰ χειρόγραφα τοῦ Θεοτόκη, εἶναι ὡς τὰ σήμερα ἀνέκδοτο. Δὲν ἀναφέρεται πουθενὰ στὴ βιβλιογραφία του κι' οὔτε ἄλλες πληροφορίες πείθουν γιὰ τὴ δημοσίευσή του. Τὸ δίνουμε σὲ πιστὴ ἀντιγραφή ἀπὸ τὸ πρωτότυπο, πού φέρνει βαθειὰ τὰ ἴχνη τῆς φθορᾶς, πού ἄφησε ὁ χρόνος καὶ ἡ περιπέτεια τῆς κατοχῆς. Ἐτσι προσθέτουμε ἓνα ἀκόμη ἄρθρο στὰ λίγα κριτικὰ κείμενα τοῦ Θεοτόκη* πού βοηθάει σημαντικὰ στὸ νὰ ἐκτιμήσουμε τὴν ποιότητα τῆς σκέψεως καὶ τὴν εὐρύτητα τῆς μορφώσεως τοῦ συγγραφέα τοῦ «Κατάδικου».

Κ. ΔΑΦΝΗΣ

Κανένας τόπος τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους δὲν εἶναι τόσο ἡμερωμένος καὶ τόσο χαρούμενος σὰν τὸ νησί τῆς Ζακύνθου, οὐδὲ ἔμπορεῖ κανεὶς νὰ φανταστῇ τίποτας λεπτότερο ἀπὸ τὸ ἄνθος αὐτὸ τῆς Ἀνατολῆς. Οἱ τελευταῖες γιορτάδες, πού ἐτίμησαν τὴ μνήμη τοῦ μονάκριβου ποιητῆ μας, μᾶς ἔδωσαν ἀφορμὴ νὰ θαυμάσουμε τοὺς καλότροπους ἀνθρώπους, τὴ φυσικὴν εὐγένεια τοῦ Λαοῦ, τὰ γλυκὰ του φερσίματα, ὥστε πού ἀναγκάζεται κανεὶς νὰ ὁμολογήσῃ πού τόπος τέτοιος εἶναι μοναδικὸς στὴν Ἑλλάδα καὶ γιὰ τοῦτο φαίνεται φυσικὸ ὁ ἀθάνατος ποιητῆς, ἡ δόξα τῆς ἐλληνικῆς φυλῆς καὶ ἡ λατρεία τοῦ μέλλοντος νάχει γεννηθῆ σ' ἐκείνον. Αὐτοῦ κι' ὅλας οἱ μεγάλοι ἐχθροὶ τῆς Ρωμησοῦνης, οἱ Τοῦρκοι καὶ οἱ δασκάλοι (καθὼς ἔλεγε ὁ Σολωμὸς) δὲν ἔλαβαν ἐπιρροή καὶ δὲν ἐζημίωσαν τὸν Ἑλληνικὸν πολιτισμὸ καὶ τὴν ἀγνὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσα πού διατηρεῖται τέτοια σ' ὅλες τὲς τάξεις τῆς κοινωνίας.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ τόπος ἔκανε τὴν ἐξαισιαν αὐτὴν ἐντύπωση καὶ γιὰ τὴν πατρίδα ἐθύμιζε ἀκόμα περσότερο τὸν ποιητῆ, καὶ

σχεδὸν ἔβλεπε κανεὶς τὸ μεγάλο ἄντρα νὰ περιφέρνεται ἀνάμεσα στοὺς εὐγενικοὺς πατριῶτες του, οἱ περασμένες γιορτάδες εἶχαν ἰδιαιτέρο χαρακτήρα καὶ ἰδιαιτέραν ὠμορφιά καί, μ' ὅλη τὴν ἔλλειψη τῆς βασιλικῆς οἰκογένειας, μ' ὅλο πού τὸ ἀγαλμα δὲν εἶναι πάρεξ ἓνα «μαρμάρينو ξόγανο» πού ἀσχημίζει τὴν ὠραία χώρα, στὸ γενικὸ ἐπέτυχαν. Ἀπὸ μέρος μάλιστα τοῦ Ζακυθινοῦ λαοῦ ἦταν ὅλα ἄρμονια καὶ τίποτα δὲν ἐπέπραξε τὴν ἀνθρωπιά καὶ τὴν τάξη.

Οἱ ἑορτὲς ἀποδείχνουν κι' ὅλας ὅτι ὁ ποιητῆς ἀρχίζει τώρα νὰ ἐχτιμιέται ἀπ' ὅλο τὸ ἔθνος καὶ ὅτι ἀρχίζουν νὰ νογιῶνται τὰ πάγκαλα αἰσθήματά του καὶ ἡ ὠραιότητα τῆς τέχνης του. Καὶ τοῦτο εἶναι ἓνα εὐάρεστο σημεῖο προόδου, πού δίνει καλὲς ἐλπίδες γιὰ τὸ μέλλον. Κάθε ποιητῆς εἶναι ἀξίος τῆς λατρείας τῶν ἐπιγόνων, γιὰ τὸ ἄτομό του εἶναι τὸ ἀνώτατο ἀντίτυπο τῆς φυλῆς, σαρκωμένο μέσα του εἶναι τὸ ἔθνος ὅλο, κλεῖ στὴν καρδιά του ὅλην τὴν ὑπερηφάνεια, ὅλους τοὺς πόνους, ὅλες τὶς λαχτόρες τῶν ὁμοίων του. Καὶ τὰ αἰσθήματα πού τὸν συγκινοῦν,

* Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ἄρθρο στὴ «Neue Freie Presse», βλ. τὴ μελέτη γιὰ τὴ Σανσκριτικὴ καὶ Καθαρεύουσα (Νουμάς, 1904 ἀριθ. 117), τὶς παρατηρήσεις γιὰ τὰ Φράγκικα πρότυπα τοῦ Ἐρωτόκριτου στὴν κριτικὴ ἔκδοση τοῦ κρητικοῦ ἔπους ἀπὸ τὸν Σ. Ξανθοῦδιδη καὶ τὸ ἄρθρο γιὰ τὸν Κνουτ Χάμσουν («Νέα Ἐστία», 15-9-1932, σελ. 973-976).

οἱ ἐλπίδες, οἱ χαρές, οἱ λύπες, βγαίνουν ἀπὸ τὰ ἰδανικά ὀλόκληρου τοῦ ἔθνους πού καθρεφτίζει τὴν ὠμορφιά του μέσα στὸ ἔργο τοῦ μεγαλύτερου τέκνου του. Τέτοιος ἐστάθη κι' ὁ Σολομὸς κ' εἶναι γιὰ τοῦτο μέγας· κ' ἔχει γιὰ ἐμᾶς ἀνώτερη ἀκόμα σημασία καὶ περὶ πρέπει νὰ τὸν ἀγαποῦμε, γιατί ἐβγήκε ἀπὸ τὴ μεγάλη γενεὰ τῶν Τουρκομάχων, ἀπὸ τὴ γενεὰ τοῦ Καποδίστρια καὶ τῶν ἄλλων πού ἐσῴστησαν τὸ βασίλειο κ' ἐδόξασαν τὸ γένος. Τῆς γενεᾶς αὐτῆς εἶναι ὁ ἀντιπρόσωπος. Καί, ἐὰν ὡς τώρα ἔχει χαρακτηριστῆ σὰν κατώτερος ἀπὸ τοὺς ἄλλους ποιητὲς ἢ σὰν ὁμοιος, τοῦτο δηλοῖ ὅτι δὲν ἐννοήθηκε ἀκόμα ὅπως ἔπρεπε, γιατί φυσικά ἡ ἐθνικὴ ψυχὴ δὲν εἶναι ἀκόμα σὲ κατάσταση νὰ συναισθάνεται τὴν ἀληθινὴν ὠραιότητα, ἀφοῦ ὅση προσπάθεια ἔγεινε μέχρι σήμερα, ἔγεινε γιὰ νὰ τὴν ἀποκοιμήσῃ καὶ νὰ τὴν ἀλλάξῃ στὸ χειρότερο.

Τὸ ἔργον ὁμῶς τοῦ Σολομοῦ διαβάζεται κάθε μέρα καὶ περισσότερο κ' ἔτσι ἡ ἐνέργεια τῶν ἰδεῶν του μεγαλώνει. Δεκαπέντε ἢ εἴκοσι χρόνους ὀπίσω σπανίως ἐγενότου λόγος γιὰ τὸν ποιητῆ, καὶ πολὺ ὀλιγώτερο γιὰ νὰ τοῦ στηθῆ ἀνδριάντας· οἱ θαυμαστὲς του ἦταν λίγοι πολὺ, καὶ ἡ γλῶσσα του τελείως καταφρονεμένη, τόνσον ὥστε δὲν ἐγενότου οὐδὲ συζήτησι. Σήμερα τὰ πράματα ἔχουν ἀλλάξῃ. Τὸ κοινὸν δείχνει ἐνδιαφέρον γιὰ τὸν ποιητῆ καὶ γένεται συχνὸς λόγος γιὰ ἐκεῖνον, τὰ ποιήματά του ἐτυπωθῆκαν σὲ νέαν ἔγδοσιν, ἡ χρῆσις τῆς δημοτικῆς γλῶσσας γενικεύεται, μ' ὄλο τὸν ἀμείλιχτο πόλεμος. Καὶ τὸ γεγονὸς πού τοῦ ἐστήθη ἀγαλμα δηλοῖ πῶς οἱ ὀπαδοὶ του ἐπιβληθῆκαν τόσο στοὺς ἐναντίους, πού τοῦτοι δὲν ἐτόλμησαν νὰ τοὺς ἐμποδίσουν, καὶ νὰ μὴν τοὺς προσφέρουν χρήματα καὶ νὰ μὴ λάβουν μέρος στὲς ἐορτὲς. Τὸ φαινόμενον τοῦτο, πού ἀποδείχνει κι' ὅλας πῶς ὅ,τι ὁ Σολομὸς ἐπαραδέχτη καὶ ἔψαλλε εἶναι τὸ ἀληθινόν, τὸ σωστὸ καὶ τὸ ἅγιο, εἶναι βέβαια μία πρόοδος γιὰ τὸ ἔθνος πού ἔχει ἀκόμα ν' ἀπολάβῃ ἀπέραντην ἠθικὴν ὠφέλεια ἀν' ὀδηγηθῆ ἀπὸ τὸ γερό καὶ βαθύ αἶσθημα τοῦ ποιητῆ του.

Καὶ κατὰ φυσικὸν λόγο, στοχάζομαι, τὸ ἔθνος πρέπει νὰ προοδέψῃ, καὶ θὰ ἀξήσῃ καὶ ἡ λατρεία γιὰ τὸν ποιητῆ μας, καὶ θὰ μεγαλώσῃ ἡ ἀγαθὴ καὶ καρποφόρα ἐπιρροή του. Γιὰ τοῦτο ἦταν χρήσιμες καὶ οἱ τελευταῖες ἐορτὲς πού τὲς ἐπανηγύρισε ὄλο τὸ βασίλειο καὶ πολλὰ ὑπόδουλα μέρη, καὶ θὰ ἦταν ἀκόμη χρησιμώτερες ἐὰν ἐγενότου ὅ,τι ἔπρεπε νὰ γένη, ἀν' ἐνθουσιάζοτου ὁ κόσμος.

Καὶ τοῦτο δὲν ἔγεινε γιατί στὴν ἐορτῆ πού ἐτιμοῦσε τὴν ἀγέρασθη δόξα του ἐκάλεσαν γιὰ νὰ τοῦ πλέξουν τὸ ἐγκώμιον τοὺς καθηγητὲς τοῦ Πανεπιστημίου πού γι' ἀφτοὺς ὁ Σολομὸς εἶναι ἀκόμα ζων-

τανὸς καὶ ἀθάνατος ἐχθρός. Ὁ κ. Μιστριώτης δὲν αἰσθάνεται γι' ἀφτὸν ἀγάπη οὐδὲ μπορεῖ νὰ εὐλογεῖ τὴν ἐπιρροή του. Ὅμως σ' ὅσα ἀνάρμοστα εἶπε, ὁ Σολομὸς ὁ ἴδιος ἔχει δώση πρεπούμενη ἀπάντησι μὲ τὰ λόγια πού παραπάνω ἀνάφερα καὶ μ' ὄλον τὸ διάλογο τοῦ ποιητῆ καὶ τοῦ σοφολογιωτάτου. Ὁ σοφολογιώτατος καθηγητῆς καὶ οἱ ὁμοιοὶ του πρέπει νὰ καταλάβουν πῶς ὑπάρχουν πράματα ἀνώτερα ἀπὸ τὴ σχολαστικὴ σοφία, πού δυνατὸ δὲν εἶναι νὰ ἐνοήσουν γιατί εἶναι ἐνάντια στὸ φυσικὸ τους· εἴμπορεῖ νὰ γνωρίζουν καὶ τὸ λεξικὸ ὀλάκερο τῆς Ἑλληνικῆς γλῶσσας καὶ νὰ ἐδιάβασαν τοὺς συγγραφεῖς ὄλους, μὰ τοὺς μένει μολοντοῦτο ἀλλότριον ὅ,τι μιλεῖ στὸ αἶσθημα, ὅ,τι εἶναι τὸ βάθος καὶ ἡ ὠραιότητα κάθε ποιήματος. Καὶ γιὰ τοῦτο ἔπρεπε νὰ ξέρουν νὰ περιορίζονται στὴ γραμματικὴ τους ἐργασία.

Ὁ κ. Μιστριώτης ἀνάλαβε νὰ ὀμιλήσῃ γιὰ τὸ Σολωμὸ χωρὶς νὰ τὸν καταλαβαῖν, χωρὶς οὔτε νὰ τὸν εἶχε διαβάσῃ (καὶ μὲνω βέβαιος πού ὡς τώρα δὲν τὸν ἀνάγνωσε ὀλόκληρο, ἀλλοιῶς δὲ θὰ ἀνάφερνε μόνον στίχους ἀπὸ τὸν ὕμνον στὴν Ἐλευθερία) ἀνάλαβε λέω τὴν ὑποχρέωσι χωρὶς νὰ ξέρῃ οὔτε πῶς διαβάζονται οἱ στίχοι (τόσον ἐσκόνταβε στίς συνίζησεις) μόνον καὶ μόνον γιὰ νὰ ἐλαττώσῃ τὴν ἐπιρροή τῆς ἐορτῆς.

Μὲ κακοσύνη κ' ἐπιβουλή, στηριζόμενος στὸ ἄσυλο τοῦ τόπου ὄθες ἐμιλοῦσε, ὁ καθηγητῆς ἔλαβεν ἀφορμὴ νὰ κατακρίνῃ τοὺς ὀπαδοὺς τῆς δημοτικῆς γλῶσσας, ἀγκαλά καὶ πρέπει νὰ γνωρίζῃ πῶς ὁ Σολομὸς ἐστάθη ὁ πρωτοστάτης καὶ ὁ ἀρχηγός. Καὶ ἐχαρακτήρισε σὰν ἐχτροὺς τῆς πατρίδος καὶ διασπαστὲς τοῦ ἔλλητισμοῦ, ὄσους ἀγωνίζονται γιὰ τὴν ἐθνικὴ τούτην ἰδέα· καὶ τοῦτο εἶναι τὸ ἐλεεινότερον ἐπιχείρημα καὶ τὸ δολιώτερον, πού μεταχειρίζονται, ἀπὸ καιρὸ τώρα, ἐναντίον τῆς ὑγιέστερης καὶ τῆς καλήτερης μερίδας τῆς ἔλλητικῆς φυλῆς, ἐναντίον ἐκεῖνων πού αἰσθανθῆκαν τί σημασίαν ἔχει ὁ δοξασμένος ποιητῆς καὶ τί εἶχε τὸ χρυσὸ του στόμα.

Δὲν εἶναι διασπαστὲς τοῦ ἔθνους ὄσοι ζητοῦν ν' ἀντικαταστήσουν τὴν ἀλήθειαν στὸ ψέμα πού ἐπικρατεῖ ἀκόμα καὶ πού ἀπὸ τῄσους χρόνους διδάχνουν ἀπὸ τὲς ἔδρες τοῦ Πανεπιστημίου ἐκεῖνοι πού κι' αὐτοὶ εἶναι ὑπεύθυνοι γιὰ μέγαν μέρος στὴν κακοτυχία τῆς πατρίδος.

Ἀλήθεια δὲν εἶναι πού ὁ Σολομὸς ἐμεταχειρίστη τὴ γλῶσσα τῆς ἐποχῆς του, γιατί τότες στὴν Κέρκυρα ἐζοῦσεν ἡ σπείρα τῶν καλαμαράδων· Ἀσώπιος, ὁ Φιλητᾶς, ὁ Οἰκονομίδης, πού καταδίκασαν αὐτοὶ οἱ ἴδιοι τὸν ποιητῆ καὶ πού εἶναι ἀκόμα σήμερα τὰ θεμέλια τῆς λεγόμενης καθαρεύουσας, ἔγραφε, λέγω, τότες ὁ Κοραῆς, ὁ ἐξ Οἰκονόμων καὶ ὁ Κούμας, γιὰ

νά μὴν ἀναφέρω κι' ἄλλους, κ' ἐπικρατοῦ-
σε χειρότερος φανατισμός ἐναντίον τῆς
γλυκιᾶς λαλιᾶς μας. Καί οἱ ἄνθρωποι ἐ-
κεῖνοι εἶχαν καί βάρος καί κῦρος μεγα-
λείτερο ἀπὸ τοὺς σημερινούς ἐχθρούς της.

Ὁ Σολομός ὅμως γιατί ἦτουν «ἐλέω
Θεοῦ» ποιητής, καί καθὼς ἔκαμαν οἱ ποι-
τῆς εἰς τᾶλλα ἔθνη, ἐνόησε τί σημασίαν
εἶχε γιὰ τὴν ποίησιν ἡ γλῶσσα καί ἐπρό-
τίμησε τὴν ἀληθινὴ γλῶσσα τοῦ ἑλληνικοῦ
λαοῦ, καταδικάζοντας τοὺς καλαμαράδες
καί τὸ βυζαντινισμό τους. Καί τοῦτο δὲν
τὸ ἔπραξεν ἀσυλλόγιστα, καθὼς ἀποδει-
χνεῖ ὁ περίφημος διάλογος ποῦ μένει ὡς
τώρα ἡ καλύτερη ἀπάντησις στοὺς σοφο-
λογιωτάτους.

Δὲν εἶναι λοιπὸν χωρὶς ἀφορμὴ ποῦ ὁ
Σολομός ἐκατάντησε τὸ σύμβολο καί ἡ
σημαία τῆς νέας ἑλληνικῆς καί εἶναι ἀθά-
νατος καί τὸ ἔργο του θὰ μείνῃ γιὰ πάν-
τα, γιατί αὐτὸς ἐσύστησε μιὰ νέα φιλολο-
γία κ' ἔλυσε καί τὸ ζήτημα τῆς γλώσσας,
καθὼς εἶπε πανηγυρικᾶ ὁ κ. Ταβουλάρης.

Τὸ Πανεπιστήμιον ὅμως δὲν ἀσπάζεται
τὴ γνώμη μας. Μὲ τὸ ἴδιο πνεῦμα ποῦ ἐ-
πικρατεῖ ἀπὸ τὸ 1890, καί πρὶν, ἕνας ἄλλος
καθηγητῆς ὁ κ. Χατζηδάκης ἐκατάκρινε
ἀδίκως τὸ Σολομό καί γιὰ μερικὰ ἄλλα
καί ἐτόλμησε νὰ μυχτηρίσῃ καί ἀχραντον
ἐπίγραμμα τῶν Ψαρῶν ποῦ εἶναι τερά-
στιο γιὰ τὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα καί ποῦ
θᾶχε θέσῃ μεγάλη σ' ὁποιαδήποτε ἄλλη
φιλολογία.

Οἱ παρατήρησές του τρανὰ ἀποδείχνουν
ὅ,τι παραπάνω εἶπα, δηλαδὴ πῶς εἶναι
φρόνιμο νὰ μὴν ὀμιλεῖ κανεὶς παρὰ γιὰ
ὅσα καταλαβαίνει καί ἡ ποίησις εἶναι γιὰ
ὅσους τὴν αἰσθάνονται, ὅ,τι ψέγει ὁ καθη-
γητῆς εἶναι βέβαια ἐκεῖνο ποῦ δίνει ζωὴ
καί ὠμορφάδα στὸ ἐπίγραμμα.

Ὁ ποιητῆς βλέπει μὲ τὰ μάτια τῆς ψυ-
χῆς του τὴ Δόξα τὴν βλέπει νὰ περπατεῖ
μοναχῆ της στὸ ἔρμον νησί τῶν Ψαρῶν, νὰ
μελετᾷ τὰ λαμπρὰ παλληκάρια· ἔχει στὰ
μαλλιά της ἕνα στεφάνι καί τὸ στεφάνι
εἶναι καμωμένο ἀπὸ τὰ χόρτα τοῦ νησιοῦ,
σὰ νὰ ζητοῦσε ἡ Δόξα νὰ προσθέσῃ δόξα
στον ἑαυτὸ της μὲ τὸ στεφάνι τὸ γενο-
μένο ἀπὸ τὰ χορτάρια τῆς ἡρωικῆς γῆς.

Καί ὁ σολομομάστιξ καθηγητῆς
Χατζηδάκης βρίσκει νὰ κατακρίνῃ ὅτι τὸ
στεφάνι δὲν φοριέται στὴν κόμη ἀλλὰ στὸ
κεφάλι (ἐννοῶ καλὰ πῶς ὁ Ψυχάρης δὲν
ἐμπόρεσε νὰ ὑποψιάσῃ τόσον ἀνούσια πα-
ρατήρησις) ἐνῶ φανερὰ τὸ ἐπίγραμμα θὰ
ἔχανε ἂν δὲν ἀναφερνότου καὶ ἡ κόμη καί
ὁ τρόπος εἶναι φυσικότατος καί ὠραῖος.
Προβαίνει ἡ Δόξα, παρατηρεῖ πρῶτα τὸ
περπάτημά της, τὴ στάση της, τὴν κόμη
καί στὸ ὕστερο προσηλώνει τὸ μάτι του
στὸ ταπεινὸ στεφάνι ποῦ κυρίως αὐτὸ θέ-
λει νὰ περιγράψῃ καί ποῦ γιὰ τοῦτο τοῦ
ἀφιερώνει τρεῖς στίχους ἀπὸ τοὺς ἔξη, καί
μεταχειρίζεται καί παραταχτικὴ σύνταξι

ποῦ «ὁ γραμμάτων καί λόγων ἔμπειρος»
καθηγητῆς κατακρίνει καί κείνην ὡς «μὴ
ἄμεμπτον καί λογικὴν».

Τὴν παράταξιν ὅμως, καθὼς καί ἄλλα
σχήματα, ποῦ δὲν εἶναι σύμφωνα μὲ τοὺς
αὐστηροὺς κανόνες τοῦ Ἀριστοτέλους τὴν
μεταχειρίζονται οἱ ποιητῆς ὅλοι, ὅταν τὸ
καλεῖ κάποιος ἐσωτερικὸς λόγος. Ἐχω
πρόχειρα ἑπτὰ παραδείγματα ἀπὸ τὴν Αἰ-
νειάδα μόνον.

... Italiam, quam tu iam rete propinquam
vicinos QUAE, ignare, paras invadere portus (III 381).

... Atque illi stellatus iaspide fulva
ensis erat Tyrioque ardebat murice laena
de missa ex umeris, dives quae munera Dido
fecerat, ET tenui telas discreverat auro. (IV 264).

Decidit examinis vitam QUAE relinquit in astris (IV 506).

... Quibus acer Eryx in proelia suctus
ferre manum duro QUAE intendere brachia tergo (V 403).

In medio ramos annosaque bruchia pandit
ulmus opaca, ingens, quam sedem Somnia volgo
vana tenere ferunt, foliis QUAE sub omnibus haerent
(VI 284)

Ipsa suis quondam manibus Sidonia Dido
fecerat ET tenui telas discreverat auro (XI 75).

... Me, me duce ferrum
corripite, O miseri, quos improbus advens bello
territat, invalidas ut avis et litora vestra (XII 262).
vi populato...

Καί παραδείγματα μπορεῖ κανεὶς νὰ φέ-
ρει ἀμέτρητα. Ὡς καί ἡ γλῶσσα μας πα-
ρουσιάζει στὴν καθημερινὴ χρῆσις της τοῦ-
το τὸ σχῆμα (Πρβλ. πᾶω καί φεύγω,
πᾶω καί τρώγω, ξέρω καί λέω κ.τ.λ.).

Εἰρωνεύεται ἀκόμα ὁ Καθηγητῆς κ. Χα-
τζηδάκης τὴ λέξη κόμη, καθὼς καί ἄλ-
λες, παρατηρώντας ὅτι ὁ ἀναγνώστης τοῦ
Λουθήρου ἢ τοῦ Πετράρχη ἀνάγκη δὲν ἔ-
χει νὰ σπουδάσῃ πρῶτα τὴν ἀρχαία Γερ-
μανικὴ καί Γοτθικὴ ἢ τὴ Λατινικὴ.

Καί ὅμως εἶναι τὸ προνόμιον, καί σὰν νὰ
εἶποῦμε, ὁ πραχτικὸς σκοπὸς τῆς ποίησις
νὰ πλουτίσῃ τὴ γλῶσσα μὲ τρόπους καί μὲ
λέξεις ἀπὸ τῆς προγενέστερης μορφῆς, καί
τοῦτο ἔγινε σ' ὅλα τὰ ἔθνη. Ὅσον ἀνάγκη
ἔχει ὁ Ἕλληνας νὰ γνωρίσῃ τὴν ἀρχαία,
τὴν ἴδια ἀνάγκη ἔχουν καί οἱ ξένοι νὰ γνω-
ρίζουν τῆς ἀρχαιότερης μορφῆς τῆς γλώσ-
σας τους. Καθένας ποῦ ἐσπούδαξε, ἔστω
καί λίγο, τὴν Ἰταλικὴν ποίησις, ξέρει πόσο
ἡ Ἰταλικὴ γλῶσσα χρεωστεῖ στὴ Λατινι-
κὴ, τόσο ποῦ καταντάει ἀδύνατον σ' ἕναν
ἀμαθῆ Ἰταλό, ὅς εἶναι καί Τοσκάνος, νὰ
καταλάβῃ τὴν ποιητικὴν γλῶσσα. Καί ἡ
γερμανικὴ ἕνα μέρος ἀπὸ τὸν ἀμετροπλου-
το της τὸν ἐπῆρε ἀπὸ τῆς ἀρχαιότερης μορ-
φῆς της, καί ἡ ποίησις ἐδιατήρησε καί τρό-
πους καί κατάληξες ἀρχαϊκῆς. (Πρβλ. τοὺς
τύπους *zwo, zween, zweier, zweien*, τὴν με-

τοχή εἰς ΕΤ πχ. geliebet, gespielt, τοὺς τύπους τοῦ ἐνεστώτος liebei, liebesi κ.τ.έ. es zogen drei burschen w o l l über den Rhein).

Μὲ σοφίσματα τέτοια ἐπικρίνεται καὶ κατακρίνεται ὁ Σολομός, καὶ σὲ παρόμοια σοφίσματα βασιζόμενος ὁ λογιώτατος καθηγητῆς Μιστριώτης μᾶς εἶπε, πῶς κ' ἐμεῖς ἀναγνωρίζουμε ποῦ τοῦ Σολομοῦ ἡ γλῶσσα δὲν εἶναι «σπουδαῖον τι χρῆμα». Ἐμεῖς τὴν θεωροῦμε ὡς τὴν καλλίτερη κληρονομιά τῶν προγόνων μας καὶ ἐάν, ὡς εἶπε περγελῶντας, μοιάζουμε στοὺς Ἰουδαίους ποὺ προσμένουν τὸ Μεσσία, τὸ ἔθνος ὅλο ὄνειρεύεται μαζῆ μας γιὰ τὸ λυτρωτὴ του, γιὰτὶ κάθε Ἕλληνας ἐνόησε πῶς ἡ κατάσταση τοῦ ἔθνους σ' ὅλους τοὺς κλάδους καὶ σ' ὅλες τὰς λεπτομέρειές εἶναι κάτι τὸ ἐλλεινὸ ποῦ δὲν μπορεῖ νὰ ἐξακολουθήσῃ χωρὶς ζημία, καὶ κανεὶς ἀκόμα δὲν ἐπίστεψε πῶς ἡ ψευδοσοφία θά γλυτώσῃ τὸ δύστυχο τόπο μας.

Τοῦλάχιστο ἐπεριμέναμε τὸ ἀληθινὸ ἐγκώμιο τοῦ Σολομοῦ ἀπὸ τὸν Ἐφτανήσιο

καθηγητῆ ποῦ ἦτον σὲ θέση νὰ γνωρίζῃ καὶ τὴ σημασία τοῦ ποιητῆ καὶ τὸ βίό του. Ἐθαυμάσαμε τὴν Ἀγγλικὴ προφορά του καὶ τὴν τέχνη ποῦ ἐμεταχειρίσθη γιὰ νὰ ἀποφύγει τὸ σκόπελο τῆς γλώσσας, μὰ γιὰ τοῦτο ἀποσιώπησε κι' ὅλας τὸ ἀληθινὸ μεγαλεῖο τοῦ ποιητῆ σὰν γλωσσοπλάστη, καὶ τὴν ἐπιρροή ποῦ ἔλαβε στὴν Ἐφτανήσο γιὰ τὴν ἐθνικὴ ἀποκατάσταση καὶ τὴν ἑλληνικὴν ἰδέα. Γιατὶ στὴν Κέρκυρα τοῦλάχιστο ἡ ἐπιρροή του ἦταν καρποφόρα πολὺ καὶ ἡ παράδοσή του ἐξακολουθεῖ ζωντανή. Τὰ τραγούδια του ἦταν ἡ ἐμπνευση γιὰ τὸ Μάντζαρο, ὁ Ἰάκωβος Πολυλάς ἦταν ὁ ἀγαπητὸς μαθητῆς του καὶ τὸν ἐδόξασε ὁ πρῶτος, ὁ Μαρκοῦς Ζῆ ἀκόμα καὶ τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦτα ἔπρεπε νὰ τονιστοῦν τὴν ἡμέρα τῆς ἐορτῆς ἀγκαλὰ καὶ ἡ Κέρκυρα δὲν ἔκαμε ὅ,τι ἔπρεπε γιὰ τὸν ἀνδριάντα καὶ γιὰ τὰς ἐπίσημες τελετές. Μὰ τοῦτο δὲν εἶναι φταῖσμα τοῦ Κερκυραϊκοῦ Λαοῦ· οἱ ἄνθρωποι ποῦ διευθύνουν τὰ πράγματα ἔχουν ἄλλες φροντίδες.

Κρασαδες (Κέρκυρα) τὴν 25 Ἰουνίου 1902.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΘΕΟΤΟΚΗΣ

ΤΟ ΩΡΑΙΟ ΠΟΥΛΙ

Διάπλατα τὰ φτερά του εἶχε ἀνοιγμένα
γιὰ κάποιο νέο ταξίδι μακρυνὸ
τ' ὠραῖο πουλί, πὸν φάνταζε, σὰν ἕνα
τροπαιο χρυσὸ σιὸ φέγγος τὸ πρωῖνὸ.

Βαθειά, χτυποῦσε ἀνήσυχα ἡ καρδιά του
κι' ὅλο κυττοῦσε δμπρὸς μ' ἐπιμονή,
ζυγιάζοντας τὰ δλόχρυσα φτερά του
σὰν νὰ καρτέραε κάτι νὰ φανῆ.

Μὰ ὡς ἦρθαν οἱ ὥρες κι' ἔφυγαν, τὸ βράδυ
στὶς τελευταῖες τοῦ ἡλιοῦ ἀναλαμπές,
προτοῦ καλὰ νὰ πέσει τὸ σκοτάδι
ἀναψαν οἱ φτεροῦγες του ἀστραπές.

Γύρου, λιγόσιγμα, ἔλαμψεν ὁ τόπος
ὡς πὸν ἔμεινε στὴ θέση του ὁ καπνός,
πὸν σκόρπισε οἰγὰ καὶ χάθηκε δπως
χάνονται τὸ σκοτάδι καὶ τὸ φῶς.

Τάχα, σὰν τί πουλί νᾶταν; Ἀκόμα
κανεὶς δὲν πρόφταξε ἄνθρωπος νὰ πῆ
κι' ἐγώ, πὸν τῶχω πλάσει, ἀπὸ τὸ στόμα
τοῦ σίχου μου τὸ παίρνω στὴ σιωπή.

Γ. ΛΙΑΚΟΣ

